

जाहीरातीचे दर.

सालील पत्त्यावर चोक्रशा
करावीव्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इन्गोल माफ)

क्रिकेट अंकस

एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधानः ' इति कौटिल्यः अर्थमूली धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख ११ जून, १९४१

अंक २४

दक्षिण कोंकणातील राष्ट्रीय वाण्यांचे

प्रमुख साप्ताहिक

हिंद-सेवक

संपादक—सदानंद शांताराम भांडारकर

प्रकाशक—मधुकर यशवंत भांडारकर

हिंदसेवकमध्ये दर गुरुवारी रत्नागिरी जिल्ह्यातील सर्व
षडामोर्डांची विस्तृत माहिती मिळते.

व्यवस्थापक—'हिंद-सेवक', मालवण, जि. रत्नागिरी.

ग्रामोद्योग करून पैसा मिळवा.

देशी रंगाची शिक्षक—विदेशी रंग महागले ना ? मग
वनस्पतीपासून रेशीम, सूत, लोकर रंगविणे व चिटे छाप-
ण्याची सोपी माहिती शिका. किं. १॥ रु.नजरबंद शिक्षक—जाडूच्या ८० चमत्कारिक लेखांची
सचित्र माहिती मागवून जादूगार व्हा ! किं. १॥ रु.बुटपालिश शिक्षक—झातड्याला लावण्याची पट्ट व
पातळ निराळ्या रंगाची पॅलिश घरी बनवा ! किं. १॥ रु.
ह. मिराळा. प्रो. ज्ञानमित्र, शनवार, पुणे २.

'अमृत'चा ओजस्वी संदेश

अखिल महाराष्ट्राला जगाकडे माणुसकीने पहावयास शिकवत आहे—

★ अमृत ★

नवयुगचा मराठी सामाजिक बोलपट

: दिग्दर्शक :

: कथा-संवाद :

: फोटोग्राफी :

विनायक वि. स. खांडेकर पांडुरंग नाईक

रोज : ६॥ व १०, शनि. रवि. सोम. जादा खेळ ३॥ वा.

मिनव्हा—पुणे— ३ रा आठवडा

विविध माहिती

माळास उद्योगखात्याचे सर्टिफिकेट

मुंबई प्रांतातील कारखान्यांत तयार होणाऱ्या माळाची प्रत निश्चित करण्याची व त्यास सर्टिफिकेट देण्याची व्यवस्था सरकारने करावी अशी सूचना इन्फॉर्मिक अँड इंडस्ट्रिअल सर्व्हे कमिटीने केली होती. तिळा अनुसरून प्रयोगशाळा व्यवस्था म्हणून साबण, शॉई, दूध पेस्ट, दूध पावडर, केसाची तेलं, सिलाची ठास, हिक, इत्यादि तपासून सर्टिफिकेट देण्याचे काम उद्योगखात्याकडे देण्यांत आले आहे. सर्टिफिकेटांसाठी वेण्यांत यावयाची फी अथाप ठरलेली नाही.

फोर्ड गाड्या

मुंबईच्या फोर्ड मोटार कारखान्यांत मे महिन्यांत जवळपास गाड्या तयार झाल्या, तिनव्या ह्यापूर्वी कधीच कोणत्याही महिन्यांत झाल्या नव्हत्या.

पेशाच्या निर्गतीबद्दल शिक्षा

रिझर्व्ह बँकेच्या परवान्याशिवाय ब्रिटिश हिंडुस्थानाबाहेर २२० येन व १५७ रुपये निर्गत करण्याच्या प्रयत्नाचे आरोपाबद्दल मुंबईतील एका जपानी हॉटेलाचे मालकास चीफ प्रेसिडेन्सी मॅजिस्ट्रेटनी १ महिना सक्त मजुरीची शिक्षा दिली.

कपडे खरेदीवर नियंत्रण

ग्रेट ब्रिटनमधील लोकांना ह्यापुढे सरकारने ठरवून दिलेल्या कपड्यांपेक्षा अधिक कपडे विकत घेतां येणार नाहीत. प्रत्येक स्त्रीस, पुरुषास अगर मुलास वर्षातील खरेदीसाठी ६६ कुपने देण्यांत येतील. पुरुषाच्या संबंध पोशाकास २६ कुपने व स्त्रीच्या पोशाकास ११ कुपने लागतील. मुटांचे जोडीसाठी ६ कुपने व मोर्त्यांसाठी ३ कुपने घावी लागतील. ४ वर्षांसाठी मुलांच्या कपड्यांस कुपनांचा नियम लागू नाही. एकाच कुपन्स दुसऱ्यास बालणार नाहीत. युद्ध परिस्थितीमुळे लोकसंख्येच्या प्रादेशिक वाढणीत घट्टन आलेल्या फारकामुळे कपड्यांचा पुरवठा अव्यवस्थित होऊ नये, हा वरील योजनेचा प्रमुख हेतु आहे.

सिंपची लोकसंख्या

सिंपची लोकसंख्या आतां ४५ लक्ष, २० हजार शाही आहे. त्यापैकी १० लक्ष, ६५ हजार हिंदू व २१ लक्ष, ९२ हजार मुसलमान आहेत.

अन्नसाठ्याची वेण्यास प्रारंभ

अमेरिकेने लीज अँड डॅड अँकटान्वये पाठविलेल्या अन्नसामग्रीनि भरलेली पहिली आगबोट ग्रेट ब्रिटनला ३१ मे रोजी पोचली. ह्या आगबोटीत १ हजार टन कणीक, ४० लक्ष अंडी व १ लक्ष, २० हजार पौड चीज, इतका माल होता. ग्रेट ब्रिटनचे अन्नपुरवठ्याचे मंत्री, लॉर्ड बूल्डन, ह्यांनी आगबोटीचे ब्रिटिश सरकारतर्फे स्वागत केले, त्यास उत्तर देताना अमेरिकेचे प्रतिनिधि, मि. हॅरिप्रन, हे म्हणाले:—“बंडुकीस जसा दारूगोळा, विमानास जसे पेट्रोल, तसे मनुष्यास उत्कृष्ट अन्न अत्यंत आवश्यक आहे, हे प्रेसिडेण्ट रूसेवेल्ट ओळखतात. ब्रिटिश लोकांना शक्य तें सहाय देण्याची अमेरिकेनांची तयारी आहे.”

लॉर्ड कॅडमन

लॉर्ड कॅडमन हे गेल्या आठवड्यांत मरण पावले. इराकमधून भूमध्य समुद्रापर्यंत पेट्रोल पोचविणाऱ्या १२०० मैल लांबीच्या नळाच्या योजनेचे श्रेय मुख्यतः त्यांसच आहे.

छपाईचा कामद

युद्धविवेक साहित्याचे सालोसाल कॅनडामध्ये छपाईच्या कागदास प्राधान्य दिलें जातें व वहातुकीच्या साधनांचा अभाव इतर माळाप्रमाणे छपाईच्या कागदासहि भासत आहे असें हिंडुस्थान सरकारने जाहीर केले आहे.

देशाबाहेर जाण्यास बंदी

१६ ते ६० वर्षांच्या दरम्यानच्या वयाच्या कोणत्याही स्त्रीस ऑस्ट्रेलियांतून बाहेर जाण्यास बंदी करण्यांत आली आहे. सरकारी कामासाठी अथवा विशेष कारणासाठी जाणाऱ्या स्त्रींचे बाबतीत अपवाद केला जाईल. नासिंगसारख्या कामाकारितां स्त्रियांचा तुटवडा पडू नये, हाकारणाकारितां वरील नियम केलेला आहे.

हिंडुस्थानातील को-ऑपरेटिव्ह इन्शुरन्स सोसायटी
(१९३८-३९)

संख्या :	११
सभासद :	२६, ५७४
चालू विमे :	१ कोटि, ७७ लक्ष ८.
फंड :	७ लक्ष, ७२ हजार ८.

बॉंबे टेलिफोन कं. लि.

सरकारी टेलिफोन बोर्डांने मुंबई टेलिफोन कंपनीचे भाग खरेदी करण्यासंबंधी केलेली योजना भागीदारांच्या हिताची आहे व त्यांनीं असे भाग देण्यास हरकत नाही, असा अभिप्राय मुंबई शेअर होल्डर्स असोसिएशनच्या कमिटीने व्यक्त केला आहे.

पेट्रोलच्या विक्रीवर नियंत्रण

पेट्रोलचा पुरवठा मोजून देण्याची 'रेगुलिंग' ची योजना आतांपर्यंत हिंडुस्थान सरकारच्या सगळ्या खात्याकडे होती. ती आतां व्यापारी खात्याकडे गेली आहे. हिंडुस्थानांत पेट्रोलच्या विक्रीवरील नियंत्रणास केव्हा व कसा आरंभ करावयाचा ह्याचा विचार चालू आहे. पेट्रोल व रॉकेल ह्यांची किंमत निश्चित करण्यासाठी व्यापारी सातें व त्या घंघांतील प्रमुख ह्यांची सहामाही बैठक सिमला येथें २० जून रोजी भरेल.

कपड्यांवर नियंत्रण

ऑस्ट्रेलियांत कपड्यांच्या विक्रीवर लवकरच नियंत्रण घालवें लागेल असें समजतें.

गोडबोले मोटार सर्व्हिस लि. सातारा

वरील नव्या सासणी लिमिटेड कंपनीचे श्री. जी. एन्. गोडबोले हे डायरेक्टर आहेत. कंपनीचे भांडवल ५० हजार रुपये आहे.

स्वदेशी मॉबिलिटी इ. कंपनी लि.

माणेकळाळ प्रेमचंद ह्यांचे नेतृत्वाखाली ही कंपनी मुंबई येथें निघाली आहे. तिचे भांडवल १ लक्ष रुपये आहे.

यंत्रसाठ्याची हिंडुस्थानांत आयात उतरत चालली

१९३८-३९ १९३९-४० १९४०-४१

इंजनें	१८७	१६९	८५
विजेची यंत्रे	३७२	२३६	१७१
कपास	२६७	१९६	१३७
ताग	७१	४६	६१
इतर कापडाची	४१	२६	२८

जनरल अँड्युरन्स सोसायटी लि.

वरील आयुर्विमा कंपनीने १९४० साली ६८३ लक्ष रुपयांचे ४,१३७ विमे स्वीकारले.

अनुक्रमणिका

इष्ट	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २७८	संरिपांत युद्धसेन--
२ मुंबईच्या गिरणी कामगारांच्या स्थितीविषयी चौकशी ... २७९	हेडिंगांच्या तोंडाचे रस्ते
३ हिंदुस्थानातील प्रमुख धंद्यालयें ... २८०	५ जळगाव ता. डे. असोसिएशन ... २८३
४ सुट्टे विचार ... २८१	६ ओरिसा प्रांतातील लँड-मॉर्गन बँक ... २८३
फोटोच्या लढाईपासून बोध-इटलीचे साम्राज्य संपले-	७ एकसंघेजचा उपयोग ... २८४
	८ संशोधन आणि औद्योगिक प्रगति ... २८५
	९ निवडक बाजारभाव ... २८६

अर्थ

बुधवार, ता. ११ जून, १९४१

मुंबईच्या गिरणीकामगारांच्या स्थितीविषयी चौकशी

मुंबईतील कापसाच्या गिरण्यांतील कामगारांच्या कामाचे तास, वेतन इत्यादी बाबतीत वारंवार वांचे व संप होऊन लागल्या कारणाने त्या संबंधांत त्या सर्व प्रश्नांची तपशीलवार व पद्धतशीर चौकशी होण्याची आवश्यकता प्रांतिक सरकारास वाटली आणि त्यांनी ऑक्टोबर १९३७ मध्ये त्या कामासाठी एक कमिटी नेमली. ह्या समितीमध्ये प्रा. धनंजयराव गाडगीळ, श्री. वैकुंठराय मेथा व मि. ब्रेलवी हे प्रमुख समासूद होते. गिरणी धंद्यांतील तांत्रिक विषयांवर तज्ज्ञ सहा तिला देण्यासाठी दुसरी एक कमिटी नेमण्यांत आली होती. मध्यंतरी गिरणी-कामगारांच्या वेतनांत तात्काळ वाढ करणे योग्य होईल काय, ह्या प्रश्नावर सरकारने कमिटीचा अभिप्राय विचारला आणि तिच्या शिफारसीस अनुसरून १९३८ मध्ये मजुरीच्या दरांत तात्काळ वाढी करण्यांत आली. कमिटीचा संबंध रिपोर्ट मेच्या वर्षी जुलै महिन्यांत सादर झाला आणि तो आतां लोकांच्या माहितीसाठी प्रसिद्ध झाला आहे. रिपोर्ट विस्तृत असून त्यांत कमिटीने गिरण्यांच्या धंद्याच्या सर्व अंगांचा परामर्श घेतला आहे. इतर धंद्यांतील व प्रांतांतील कामगारांच्या वेतनाचा निकट संबंध त्यांतील सूचनांशी येत असल्याने त्यांस अत्यंत व्यापक स्वरूप प्राप्त झाले आहे.

कमिटीचा रिपोर्ट सादर होऊन पुष्कळ काळ लोटल्यावर तो आतां प्रसिद्ध झाला आहे ह्यास मुंबई सरकारच्या मताने कित्येक महत्त्वाची कारणे आहेत. रिपोर्टीतल्या व्यापक शिफारसींचे वर्गीकरण, त्यांचा परामर्श मध्यवर्ती किंवा प्रांतिक सरकारने, तसेंच, गिरणी-मालकांनी, कामगारवर्गाने किंवा ह्या दोहोंच्या सहकार्याने घेतां येईल, ह्या विचाराने करण्यांत आले आहे. कामकर्त्यांस विशिष्ट किमान वेतन मिळण्याचे अगत्या आणि बेकारीच्या विन्याची आवश्यकता ह्या संबंधांतल्या कमिटीच्या सूचना हिंदुस्थान देशाच्या सध्याच्या आर्थिक परिस्थितीत अव्यवहार्य आहेत असे सरकारचे मत आहे. आजारीपणाचा विमा, पगारी सुट्ट्या इत्यादी विषयांचे प्रश्न प्रांतिक मर्यादेबाहेर जातात आणि असिल भारतीय क्षेत्रांत पडतात. मध्यवर्ती सर-

कारने प्रांतिक कामगारमंडळांच्या पतिषदा दिखी येथे १९४० व १९४१ ह्या साली भरवून त्यांमध्ये असल्या प्रश्नांची चर्चाहि केलेली आहे. कारखान्यांच्या कामांत कार्यक्षमता, मजुरीच्या दरांत एकसूत्रीपणा, कामगारांच्या तक्रारींच्या निर्णयासाठी न्यायापिशी व्यवस्था इत्यादि प्रश्नांवाबत कमिटीने शिफारसी केल्या आहेत, त्या दुरगामी परिणाम करणाऱ्या आहेत आणि त्यांचा काळजीपूर्वक विचार व्हावा लागेल. कमिटीच्या इतर सूचनांचे महत्त्व भविष्यकाळांत करावयाच्या सुधारणांत दिसून यावयाचे आहे.

कमिटीच्या शिफारसींची अशी पार्श्वभूमी असल्याने मुंबई सरकारच्या मताने त्यांस मूर्त स्वरूप देण्याच्या कामी मोठ्या अढचणी आहेत. कामगारांच्या स्थितीत सुचवलेल्या सुधारणा अंमलांत आणायच्या म्हंटल्यास सरकार व गिरण्यांचा धंदा ह्यांवर पुष्कळ सत्रांचा बोजा पडणारा आहे. कमिटीच्या सूचनांस अंशातःहि मूर्तस्वरूप दिले जाण्यापूर्वी इतर प्रांत व देशी संस्थांने ह्यांच्या संमतीने कांही योजना निश्चित व्हाव्या लागतील. मुंबई प्रांतांत सत्रांच्या कांही सुधारणा अंमलांत आणल्यास येथील गिरण्यांस बाहेरील धंद्याची सर्वां भोवल्यावाचून रहावयाची नाही. ह्या प्रांतांत अगोदरच कामगारांच्या हिताविषयीच्या कांही तज्ज्ञांची अंमलांत आणलेल्या आहेत आणि त्यांची अंमलबजावणी इतरच न झाल्यास मुंबईच्या गिरण्यांघांचे नुकसान होणार आहे. असिल भारतीय क्षेत्रांत येणाऱ्या सुधारणांचा विचार सर्व प्रांतांनी मिळून करणे इष्ट होईल आणि त्यांपैकी कित्येक हिंदुस्थान सरकारच्या कक्षेंतल्या आहेत. कमिटीच्या बाकीच्या सूचनांची तपशीलवार चर्चा आपण करणार आहो असे मुंबई सरकारचे म्हणणे आहे. कमिटीचा पांचवें पानांचा रिपोर्ट प्रसिद्ध करतांना आम्ही वर दिलेल्या आशयाची प्रस्तावना व स्पष्टीकरण त्यांनी केले आहे. कमिटीचा रिपोर्ट हा एक अत्यंत महत्त्वाचा ग्रंथ आहे. त्यामध्ये कापसाच्या गिरण्यांतील कामाची छाननी सूक्ष्म रीतीने, अभ्यासू पद्धतीने व विस्तृतपणाने केलेली आहे. सरकार, कायदेमंडळे व जनता ह्या सर्वांचे हद्दीने प्रस्तुत रिपोर्ट उच्चोपेक्ष व कार्यप्रवण असा झाला आहे. ह्याबद्दल मि. धनंजयराव गाडगीळ व श्री. वैकुंठराय मेथाप्रभृति सभासदांचे अभिनंदन करणे आवश्यक आहे. कमिटीपुढे आलेले प्रश्न अवघड व गुंतागुंतीचे होते; त्यांचा निकट संबंध धंद्याल्यांच्या रोजच्या कार्यपद्धतीशी येणारा होता. निरनिराळ्या क्षेत्रांत मजुरीचे किमान दर काय असावे ह्या विषयींचीच बाब घ्या. तिच्याविषयी तपशीलवार माहिती काढून निर्णय करणे सोपे नव्हते. हीच गोष्ट दुसऱ्याहि कांही प्रश्नांची आहे. कामगारांच्या पगारावडीसंबंधांतल्या कमिटीने तातडीने केलेली चौकशी व तिच्या सूचनांची सरकारने तात्काळ केलेली अंमलबजावणी ह्यांचा उल्लेख वर आलाच आहे. त्यावरूनहि कमिटीच्या कामगिरीच्या महत्त्वाची कल्पना येण्यासारखी आहे. कमिटीच्या प्रमुख शिफारसींची चर्चा स्वतंत्र रीतीने करावी लागेल. तिच्या रिपोर्टांचे सामान्य स्वरूप आणि त्यासंबंधातली मुंबई सरकारची भूमिका ह्यांचेच दिग्दर्शन येथे केले आहे.

हिंदुस्थानांतील प्रमुख ग्रंथालये

बंगाल

इंपीरियल लायब्ररी ही बंगालमधील प्रमुख लायब्ररी आहे. तिचे मध्य ३ लक्ष पुस्तके आहेत. हिंदुस्थान सरकार व बंगाल सरकार ह्या दोघांचेहि तिला सहाय मिळते. कलकत्ता विश्वविद्यालय, रॉयल एशिएटिक सोसायटी, सरकारी कमांडिंग अल डिपार्टमेंट, इंडियन म्युझियम, इत्यादींची ग्रंथालयेहि मोठी आहेत. बाळा विश्वविद्यालयाच्या लायब्ररीत बरीच सुधारणा होत चालली आहे.

संयुक्त प्रांत

ह्या प्रांतांत अलाहाबाद, अलिगढ, आग्रा, बनारस व लखनौ हीं पांच विश्वविद्यालये असून त्या प्रत्येकाची ग्रंथालये आहेत. बनारस येथील नागरी प्रचारिणी सभा व हरिद्वार येथील गुरुकुल ह्यांची ग्रंथालयेहि चांगली आहेत. विशेषतः लहान गांवांतून ग्रंथालये व वाचनालये ह्यांची वाढ व्हावी ह्यासाठी सरकारचा प्रयत्न चालू आहे.

मध्यप्रांत व वन्हाड

१९२८-२९ मध्ये प्रांतिक सरकारने लहान गांवांत स्थापन करावयाच्या २२ सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या स्थापनेची योजना आसली. ग्रंथालयांची संख्या १९३०-३८ मध्ये दुप्पट करण्यांत आली व त्यानंतर ती मध्ये आणखी वाढ केली गेली. नागपूर विश्वविद्यालयाची नागपूर येथें महाकोशल रिसर्च सोसायटीची विभासपूर येथें व विदर्भ साहित्य संघाची यवतमाळ येथें लायब्ररी आहे.

आसाम

शिर्लांग येथें एक सरकारी सार्वजनिक मोफत लायब्ररी आहे. शाळा-कॅलिजांच्या ग्रंथालयांसिरीज आणखी विशेष ग्रंथालये नाहीत.

बिहार

बंकीपूर येथील सुदावक्ष ओरिएंटल लायब्ररींत अरबी व फारसी हस्तलिपितांचा संग्रह उत्कृष्ट आहे. पाटणा येथें तेथील विश्वविद्यालयाची लायब्ररी आहे. इतरहि दोन ग्रंथालये तेथें आहेत.

पंजाब

लायब्ररींच्या प्रश्नास महत्त्व देणारा हा आय प्रांत आहे. म्युनिसिपॅलिटीच्या, स्थानिक स्वराज्य संस्था, इत्यादीस ग्रंथालयांच्या स्थापनेसाठी सरकार प्रोत्साहन देते. विश्वविद्यालयांची लायब्ररी, पंजाब पब्लिक लायब्ररी, पीपल ऑफ इंडिया सोसायटीची लायब्ररी व दारकादास लायब्ररी, हीं लाहोरमधील महत्त्वाचीं ग्रंथालये आहेत.

त्रावणकोर

एकूण ४५ वाचनालये व ग्रंथालये ह्यांस सरकारी मदत मिळते. सरकारी शिक्षण सात्यामार्फत, ग्रंथालयांच्या वाढीस प्रोत्साहन मिळते.

बडोदें

बडोदांतील ग्रंथालयांचा इतिहास सुप्रसिद्ध आहे. सरकारचा लायब्ररी सात्यावर वार्षिक खर्च १ लक्ष रुपये होतो. सेंट्रल लायब्ररी हे ग्रंथालयांच्या प्रसाराचें केंद्र आहे. संस्थानांतील ३ हजार सेड्यांपैकी २,८०० सेड्यांस लायब्ररींच्या फायदा मिळतो. ह्या सेड्यांत एकूण २,६०० शाळा आहेत. ४६ शहरी ग्रंथालये व १,२०० सेडगावी ग्रंथालये आहेत. ३९० फिरती ग्रंथालये असून वर्तमानपत्रांची वाचनालये २२२ आहेत.

मद्रास

१९३८-३९ मध्ये मद्रास प्रांतांत १,१२५ ग्रंथालये होती, त्यापैकी ३ खियासाठी, ८०२ स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या व्यवस्थेसाठी, ३९ म्युनिसिपॅलिटीच्या व्यवस्थेसाठी, ४१ सहकारी सोसायट्यांस जोडलेली व २४३ खासगी व्यवस्थेसाठी होती. काही शाळांच्या ग्रंथालयांचा फायदा नागरिकांसहि मिळण्याची सोय आहे. मद्रास लायब्ररी असोसिएशन हे ग्रंथालयांच्या प्रसारचें फार उत्कृष्ट कार्य करीत आहे.

मुंबई

मुंबई प्रांतांतील ग्रंथालयांची चळवळ मुख्यतः खासगी प्रयत्नांची आहे. पुरासा पैसा ह्या कारणासाठी सरकारजवळ उपलब्ध नसल्यामुळे असे झाले असेल. अहमदाबाद म्युनिसिपॅलिटीची एक मोठी लायब्ररी आहे. इतर कोणत्याहि म्युनिसिपॅलिटीची लायब्ररी नाही. मुंबई प्रांतांतील प्रमुख ग्रंथालये खालीलप्रमाणे आहेत:—

बाँचे बँच, रॉयल एशिएटिक सोसायटी, मुंबई.

मुंबई विश्वविद्यालय, मुंबई.

जे. एन. पेटिट इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

म्युनिसिपॅलिटी, अहमदाबाद.

सन्हीटस ऑफ इंडिया सोसायटी, पुणे.

मोडारकर मो. र. इन्स्टिट्यूट, पुणे.

गुजरात विद्यापीठ, अहमदाबाद.

भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे.

फिर्झसॉफिकल इन्स्टिट्यूट, अमळनेर.

मराठी ग्रंथालय, पुणे.

अंजुमान इस्लाम लायब्ररी, मुंबई.

कामा ओरिएंटल इन्स्टिट्यूट, मुंबई.

ह्यासिरीज, शेतकी कॉलेज, इजिनिअरिंग कॉलेज, कॉमर्स कॉलेज, रॉयल इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, युनिव्हर्सिटीचें केमिकल टेक्नाॅलॉजीचें लागते, व्ही. आ. थ्री. इन्स्टिट्यूट, मेडिकल कॉलेज, सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, लॉ कॉलेज इत्यादींच्या विसिद्ध विषयांच्या लायब्ररी आहेतच.

विस्थापने काम करणारांस अपूर्व संधि

बाँचे को-ऑपरेटिव्ह इन्ड्युअरन्स सोसायटी लि. साठी महाराष्ट्राच्या व ग्वाल्हेरच्या सर्व विभागांत ऑर्गनायझर व स्पेशल एजंटचे जागांसाठी अर्ज मागविण्यांत येत आहेत. १५० रुपयांपर्यंतच्या पॅलिसी देण्याचा सोसायटीस अधिकार आहे. सेडेगांवांत व उद्योगधंद्यांच्या क्षेत्रांत काम करणारांस उत्कृष्ट संधि. सेडेगांवांतील जनतेसही व सहकारी संस्थांशी संबंध असणाऱ्या लोकांस प्राधान्य मिळेल. स्वतःविषयी संपूर्ण माहिती देऊन कुठकाणी आणि कं., चौक ऑर्गनायझरस, नवसरी बिल्डिंग, हॉर्नबी रोड, फोर्ट, मुंबई, ह्या पत्त्यावर अर्ज करावा.

रुष्ट विचार

क्रीटच्या लढाईपासून बोध

क्रीटमधून ब्रिटिश फौजांस माघार घ्यावी लागली ह्या घटनेची चर्चा इंग्लंडमधील वर्तमानपत्रांत चालली आहे. ह्या फौजांस मोठ्या मिनतवारीनें भयंकर संकटें सोसून परत याचें लागल्या-कारणानें ह्यापुढें ब्रिटिश सेनानींनीं लढायांच्या बाबतींत कशा प्रकारची खबरदारी घेणें अगत्याचें आहे ह्याची चर्चा चालू आहे. ब्रिटिश आरमारानें पराक्रम करून शिताफीनें आपल्या फौजा क्रीटमधून इजिप्तमध्ये आपण पोहोचवल्या ह्याविषयी घन्यवाद देण्यांत येत आहेत तें उचितच आहे. जर्मनी वहातुकीच्या विमानांतून आणि छत्र्यांच्या सहायानें हजारो सैनिक क्रीटवर उतरवील अशी कल्पना ब्रिटिश सेनानींस नव्हती असें दिसतें. तसेंच, वेटावर पुरेशी विमानयुद्धे नसल्यानें ब्रिटिश विमानांस सुरक्षित तळ मिळावे नाहीत आणि शत्रूच्या बाँबर पासून त्यांस स्वतःच्या सैनिकांचें संरक्षण करातां आलें नाहीं. ग्रीसचा किनारा व क्रीट ह्यांचेमध्ये केवळ पाउणशे-शेभर मैलांचें अंतर आहे. पण ब्रिटिश विमानांस आफ्रिकेच्या किनाऱ्यापासून चारशें मैलांचें अंतर तोंडाचें लागत होतें. शत्रूच्या विमानांचा प्रतिकार करण्याचें ब्रिटिशांचें साधनशून्य ह्या योगानें बोधट झालें. जर्मन युद्धसामुग्री ब्रिटिश आरमाराच्या सावधगिरीमुळें जहाजांतून क्रीटला जाऊं शकली नाहीं. तथापि, त्या आरमारास आकुंचित जाणेंत वावराचें लागलें आणि शत्रूच्या बाँबर फेकणाऱ्या विमानांपासून उपद्रव सोसावा लागला. यांत्रिक शस्त्रास्त्रांचा भरपूर पुरवठा असल्यावाचून सैनिकांच्या शौर्याचा काहीं उपयोग होत नाहीं आणि विशेषतः जर्मनीसारख्या शत्रूस सामना थावयाचा असतां ही गोष्ट प्रामुख्यानें अनुभवाने येते, ही गोष्ट क्रीटच्या लढाईवरून सिद्ध झाली आहे. क्रीटच्या लढाईत जर्मनीस जय मिळाला असला तरी सीरियामध्ये दंगल करण्यास आणि रश्यांतलीस कुमक पोहोचवण्यास त्या लढाईमुळें त्यास सवड झालेली नाहीं आणि इराकमध्ये ब्रिटिशांचें वजन अबाधित राहिलें आहे ही गोष्ट येथे लक्षांत घेवणें आवश्यक आहे.

इटलीचें साम्राज्य संपलें

मुसोलिनीनें इटलरची बाजू उचलली तेव्हां त्यास जर्मन-विजयांत मोठा हिस्सा अनयाचें मिळेल अशी अपेक्षा होती. पण वस्तुस्थिति अशी झाली आहे की, इटलर तुकडे तोंडावर फेकील त्यांवर इटलीस समाधान मानणें प्राप्त झालें आहे. ग्रीसशी झालेल्या युद्धांत इटलीचें भयंकर नुकसान झालें आहे आणि त्याची भरपाई इटलरनें इटलीस युगोस्लाव्हियाच्या दिलेल्या तुकड्यानें झालेली नाहीं. मुसोलिनी इटलरचा परावलंबी हस्तक बनला आहे आणि त्याचे सल्लावजा दिलेले ह्मक त्यास मानणें भाग आहे. प्रस्तुत युद्धांत इटलीच्या बांध्यास काय आलें आहे ? मुसोष्वांची व द्रव्याची हानि पत्रांत पाहून घेऊन इटालिअन राष्ट्र मुसोलिनीच्या धर्मद-सोर मूर्खपणामुळें आपल्या आफ्रिकन साम्राज्यास मुकलें आहे. चालू वर्षांच्या प्रारंभी पूर्वे आफ्रिकेत इटलीची तीन लाख फौज होती आणि तिचा ३ र हिस्सा इटालिअन होते. एक हजार तोफा, शेकडो चिलसती सशस्त्र गाड्या, रणगाडे व लढाऊ विमाने ह्या इटालिअन मुलखांत होती. इटलीनें गमावलेला प्रदेश संबंध पश्चिमायनर एवढा आणि इंग्लंडच्या सातपट आहे. पूर्वे आफ्रि-

केंतून इटालिअन सैन्याची हकालपट्टी झाली असून सातौट यादीत दर्शवलेली हानि इटलीस भोगावी लागली आहे.

सैनिक केवी झाले १,२०,०००

सैनिक फतारी व चुकले १,२५,०००

सैनिक मेलेले व भटके ५५,०००

लष्करी सामुग्री : संबंध नास

मुलूस गमावला : ७ लक्ष चौरस मैल

सीरियांत युद्धक्षेत्र

इटलरच्या सबलतीच्या अभिवचनास चळी पडून व्हीशी येथील मंत्रिमंडळानें इंग्लंडविरुद्ध जर्मनीशीं सहकार्य करण्याचें ठरवेलें असल्याचें स्पष्ट दिसतें. क्रीटची लढाई संपल्यानंतर इटलर स्वस्थ बसणें शक्य नाहीं आणि त्यानें आपल्या नेहमींच्या युक्त्या लढवण्याचा क्रम चालू ठेवला आहे. युरोप संडाच्या राजकीय पुनर्घटनेचा व शांततेचा प्रश्न उपस्थित करून इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचें लक्ष युद्धापासून डसरकीडे सेचावयाचें आणि आपली पुढच्या स्वारीची लढाऊ तयारी गुप्तपणें पूर्ण करावयाची ही त्याची हिकमत आहे. सीरिया, इराक व इजिप्त ह्यांच्या दिशेनें जर्मन विमाने व फौजा क्रमाक्रमानें चालू करून जाणार हें उघड आहे. सीरियामध्ये जर्मन विमाने व शस्त्रास्त्रे नेण्यांत येत असल्याच्या बातम्या आल्या आहेत. त्यांचा व्हीशी येथील मंत्रिमंडळानें इन्कार केला असून आपण फ्रेंच मुलखाचें संरक्षण करण्यास जरूर ते सर्व उपाय योजू अशी धमकीहि दिली आहे. स्वतंत्र फ्रेंच राष्ट्राचे पुढारी ए. डि गॉल ह्यांनीं जर्मनीचा व व्हीशी सरकारचा काबा ओळखला असून ब्रिटिशांच्या सहाय्यानें त्यांनीं सीरियांत फौजेनिशी शिरकाव केला आहे. व्हीशीचें मंत्रिमंडळ स्वतःच जर्मनीचें अंकित हाल्यामुळें तें सीरियाचें स्वातंत्र्य अबाधित राखण्यास असमर्थ आहे. त्यानें इंग्लंडविरुद्ध जर्मनीस मदत देण्याचें धोरण स्वीकारल्या कारणानें सीरियांत त्याच्या प्रतिपाद्याची तयारी वेळीच करणें अगत्याचें आहे. युद्धाच्या सद्यःपरिस्थितीत सीरिया व पॅलेस्टाइन हे देश अत्यंत महत्त्वाचे आहेत आणि जर्मनीचें पाऊल त्यामध्ये रोवेलें जाणार नाहीं अशी खबरदारी इंग्लंडनें घेतलीच पाहिजे. फ्रेंच राष्ट्राच्या स्वातंत्र्याची आस्था वाटणारे फ्रेंच सेनानी त्या भागांत युद्धाचा पुढाकार घेत आहेत आणि त्यांस ब्रिटिशांचा पूर्ण पाठिंबा आहे.

सेडेगावांच्या तोंडाचे रस्ते

हिंदुस्थानांतलीं सेडेगावांच्या राहिवशांच्या रणाणीत ज्या अनेक अडचणी आहेत त्यांपैकी बाहेरील रस्त्यांचे जोडणाऱ्या गावांच्या रस्त्यांचा अभाव ही एक प्रमुख आहे. गावांचें दृढगवळण एक-मेकांशी व शहरांशी सुलभ रीतीनें होण्यास गावे आणि हजरस्तें यांच्यामध्ये जोड रस्ते आवश्यक आहेत. प्रातिक किंवा लोकळ बोढीचे रस्ते सेडेगावांपासून अंतरावर असतात. तेथून गावांकडे जाण्यास रस्ते नसल्यानें वहातुकीची कुचबणा होते. सेडेगावांच्या शेतीचा माळ बाहेर जावयाचा आणि बाहेरील माळ त्या गावांत थावयाचा तर असला व्यापार चालण्यास रस्ते पाहिजेत. रस्त्यांच्या अभावीं पावसाळ्यांत सेडेगावांची लोकांची किती तैरसाय होते ह्याची कल्पनाच शहरवासीयांस सहज येणार नाहीं. सेडेगावांचा आर्थिक योगक्षेम व्यत्यस्थित चालवण्यास त्यांस बाहेरच्या रस्त्यांस जोडणारे रस्ते तयार होणें अगत्याचें आहे. मुंबई

इलाख्यांतील सेडेगावांची बरील अढचण दूर व्हावी ह्या संवधाने चर्चा अलीकडे झाली आहे. ग्रामसुधारणेच्या कार्यक्रमांतलाच तो एक भाग आहे. सेडेगावी रस्त्यांचा प्रश्न लोकल बोर्डांच्या कार्यक्षेत्रात येतो. पण ह्या संस्थांची सांपत्तिक स्थिति समाधानकारक नाही, ही गोष्ट सुप्रसिद्ध आहे. त्या कारणाने सेडेगावांच्या तोंडाचे रस्ते तयार करणे कितीही महत्त्वाचे असले तरी त्यांच्या हातून ते कार्य बेशाच्या अभावी होऊ शकत नाही. प्रांतिक सरकारने बोर्डांस ग्रॅंटस दिल्या तरच रस्त्यांचे काम आपल्या कार्यक्रमांत त्यांस घालता येईल. ही परिस्थिति लक्षांत घेऊन मुंबई सरकारने चालू सालाकरिता ३० लक्ष २० हजार रुपयांची खास ग्रॅंट देण्याचे ठरवले आहे. उत्तर विभागांत ८६ हजार रुपये, मध्य विभागांत १ लक्ष ४६ हजार रुपये व दक्षिण विभागांत ८८ हजार रुपये अशी ग्रॅंटच्या रकमेची वाटणी होणार आहे.

हिंदी कोळशाच्या साणीतील मजुरांची परिस्थिति

“हे अथाप गैरशिस्त, निरक्षर, घर्मभोळे, असे असून त्यांस वकशीरपणा माहीत नाही व कामाच्या पाळ्या, नोंदी इत्यादीं विषयी ते बेफिकीर असतात. ज्या परिस्थितीत ते वाढतात व काम करतात, त्यांचा हा परिणाम आहे. सरकारने अगर त्यांच्या मालकांनी त्यांस शिक्षण देण्याचा प्रयत्न केलेला नाही. त्यांच्या राहणीचे मान सुधारत तर नाहीच; उडेल गेल्या चारपास वर्षात ते खाली गेले आहे. त्यांचे वेतन त्यांचे पोट भरण्यासिंह पुरत नाही व त्यांच्या अन्नांत सत्वहि फार अर्ध शकत नाही. जे आपल्या मुलांभावांसह रहातात, त्यांस चपराशी, काजूली वगैरे-कडून कर्जे काढावी लागतात अथवा उधारी वाढवावी लागते. त्यांचा कर्जाचाजारीपणा वाढत्या प्रमाणावर आहे. परंतु मिळकत घटत आहे. दारिद्र्यामुळे त्यांस भरमसाट व्याजाने कर्जे काढावे लागते आणि त्या कारणाने कर्जाचाजारीपणा पुनः वाढतो. त्यांच्यांत कार्यक्षमतेचा अभाव असणे कमघातक आहे. कोळशाच्या साणीतील मजूरवर्ग प्रायः शेती करतो; मजुरी हा त्यांचा दुय्यम पंदा आहे. साणीतील काम आकर्षक होण्याइतकी त्यांतील मजुरांची परिस्थिति नाही. इतर देशांतील मजुरीचे मानाने हिंदुस्थानांत मजुरी अत्यल्प आहे. कार्यक्षमतेचा अभाव हे त्यांचे मुख्य कारण असले तरी त्यास मजुरा इतका मालकहि जबाबदार आहे. साणीत स्त्री-मजुरांना बंदी केली, त्यामुळे मजुरांच्या कुटुंबास पुरेल इतके उत्पन्न त्यांस मिळनासे झाले. मंदी संपल्यानंतर ही बंदी अमलांत आली असती तर बरे झाले असते. मजुरांचे आरोग्य व स्वच्छता, ह्या संबंधांत सुधारणेस पुष्कळ वाव आहे. मजुरांचे पोट भरले, तरी साय सकस नसते, ह्याचे कारण दारिद्र्य हे होय. कामगारांच्या सुधारणेकडे मालकांनी लक्ष पुरवलेले नाही. मजुरांची राहण्याची सोय, रजेची सवलत, इत्यादि गोष्टींकडेहि लक्ष दिले पाहिजे.”

[डॉ. बलराज सेठ ह्यांचे “हिंदी कोळशाच्या साणीतील मजूर” हे इंग्रजी पुस्तक.

सरकारी कजरीखाची अदलाबदल

हिंदुस्थान सरकारने इंग्लंडमध्ये काढलेल्या कजरीपैकी कांही मुदतबंद कजरीची त्या देशाला फेड करून टाकून त्याच्या मोबदला ह्या देशांत कजरीसे काढण्याची योजना कांही महिन्यांमार्गे अमलांत आली, तिची माहिती आम्ही सविस्तर दिलीच आहे. इंग्लंडच्या पौंड स्टॅलिंगमधील रोख्यांच्या मोबदल्यांत हिंदुस्थान सरकारने त्यांत नमूद असलेल्या मुदतीचे व व्याजाच्या दराचे स्वतःचे रुपयांचे रोखे काढले व दिले. ही व्यवस्था अदलाबदलीचा व्यवहार सुकर व्हावा ह्या हेतूने तात्पुरती अमलांत आणली गेली होती. स्टॅलिंग पौंडांतील रोख्यांच्या ऐवजी काढलेले हिंदी रोखे तसेच देवण्याचा सरकारचा उद्देश नव्हता. त्यांचे रूपांतर योग्य वेळी मासुली हिंदी रोख्यांत करण्याची योजना सरकारच्या मनांत होती, ही गोष्ट सर जरेमी रेस्मन ह्यांनी चालू सालचे अंदाजपत्रक मध्यवर्ति कायदेमंडळापुढे मांडतांना स्पष्ट केली होती. ह्या कल्पनेस मूर्त स्वरूप आतां देण्यांत येत असून ४३ टक्के १९५०-५१ आणि ४३ टक्के १९५०-६८ ह्या दोन रोख्यांची अदलाबदल ३ टक्के १९५१-५४ व ३ टक्के १९६३-६५ ह्या रोख्यांत विशिष्ट अटीवर करण्याची आपली योजना आतां सरकारने प्रसिद्ध केली आहे. सुमारे ५६ कोटी रुपये बरील दोन ४३ टक्के व्याजाच्या रोख्यांत गुंतलेले असून त्यांचेच रूपांतर केले जात आहे.

युद्धोत्तर मंदीची तरतूद करा

“उद्योगधंद्यांच्या दृष्टीने आज कॅनडांमध्ये चलती दिसत असली, बेकारी नाहीशी झाली असली व उत्पादन वाढत असले तरी युद्धसमाप्तीनंतर आपणांस परिस्थितीस अनुसरून थोडासा आसढता हात घ्यावा लागेल, हिं विसरतां कामा नये. युद्धांत जय मिळवावा हाकरितां शक्य तो प्रयत्न केलाच पाहिजे. सासणी व सरकारी सचीत काटकसर केली पाहिजे व ज्या योजना युद्धविषयक नाहीत, त्या पुढे ढकलल्या पाहिजेत.”—बँक ऑफ मॅन्ट्रिअल (कॅनडा) चे अध्यक्ष, मि. हॅटेल आर. ड्रमंड

Willington College, Sangli.

Reopens for the academic year on 20th June 1941. The registration of names commenced on 6th June. The College provides for instruction in the Arts and Science Courses in the first two years, for B. A. Degree courses, Pass and Honours, and for post-graduate instruction. About a hundred seats are available in the College Hostels. Healthy surroundings, inexpensiveness and efficiency are the special features of the College.

The Tuition fees are Rs. 60 per term, and the room rent per term is Rs. 12 for a double room and Rs. 15 for a single room. Further information can be had on application.

Separate accommodation for lady students is available in the Sakhubai Gokhale Hostel on the College premises.

V. K. GOKAK,
Principal.

जळगाव तालुका अग्रिकल्चरल डेव्हलपमेंट असोसिएशन

वार्षिक साधारण सभा

रविवार ता. १८ मे रोजी दुपारी ३ वाजता जळगाव येथील नटवर थिएटरांत जिन्हाधिपति मि. जे. बूध, आय. सी. एस्. यांच्या अध्यक्षतेसाली वरील शेतकी संस्थेची ३१ वी वार्षिक सभा भरली होती. सभेस तालुक्यातील पुष्कळ शेतकरी सभासद हजर होते; तसेच शेतकी सात्यांतील अनेक अधिकारी व जळगावांतील अनेक शेतकरी पुढारीहि हजर होते.

आरंभी संस्थेचा वार्षिक अहवाल, ताळेबंद व अंदाजपत्रक संस्थेचे चालक श्री. भाऊसाहेब साळुंके यांनी वाचून दाखविल्याच तो सर्वानुमते मंजूर झाला.

नंतर इ. स. १९४१-४२ सालासाठी रावसाहेब भोयटे यांची प्रेसिडेंटचे जार्गी निवडणूक झाली. तसेच व्हाइस प्रेसिडेंटचे जार्गी श्री. बापूजी ऊर्फ दोघू गरवड पाटील, सेक्रेटरीचे जार्गी श्री. बापूसाहेब चित्रे वकील व श्री. भाऊसाहेब सावंत या दोघांची सर्वानुमते निवड झाली. तसेच ११ सभासदांचे व्यवस्थापकमंडळाचीहि निवड झाली.

गेळे वर्षभर तालुक्यांतील सर्व पाटीललाठी व सोसायट्यांचे चेअरमन व सेक्रेटरी यांनी असोसिएशनला स्वतःची संस्था या दृष्टीने सर्व प्रकारे शक्य ती मदत केली. त्यांत जास्तीत जास्त मदत करणाऱ्यांस उत्साह यावा म्हणून १२ इसमांना उत्तम काम केल्याबद्दल अध्यक्षीचे हस्तें रौप्य पदके देण्यांत आलीं.

संस्थेचे सेक्रेटरी श्री. बापूसाहेब चित्रे यांनी असा ठराव मांडला की, "श्री. टी. टी. भाऊसाहेब साळुंके यांनी आजवर जीवापाढ श्रम करून ही संस्था नामवंत केली, म्हणून त्यांचे ही संस्था हार्दिक अभिनंदन करते." हा ठराव सर्वानुमते पास झाल्यावर अध्यक्ष मि. जे. बूध यांचे अध्यक्षीय भाषण झाले. या संस्थेच्या पिंपळे फार्मास अहवालाचे साली हिंदुस्थानचे व्हाइसरॉयांनी भेट देऊन जनावरांची पहाणी केली व संस्थेबद्दल जे गौरवोद्धार काढून शुभ आशीर्वाद दिला त्याबद्दल व दिल्ली येथे भरलेल्या अखिल भारतीय पशुप्रदर्शनांत सतत तीन वर्षे ५०० रु. किंमतीचा होळकर सरकाराचा पॅलेज कप जिंकून संपादन केलेले सुपश या गोष्टीबद्दल मी संस्थेचे अभिनंदन करतो. अशाप्रकारची शेतकऱ्यांना सन्मागदर्शक व वाढत्या वैभवार्थे शिखर गांठलेली ही आदर्श संस्था मी प्रथमच पाहात आहे. या असोसिएशनचे आधारस्तंभ लोकप्रिय श्री. टी. टी. साळुंके यांच्या परिश्रमाचे हे फळ आहे. म्हणून मी त्यांचे हार्दिक अभिनंदन करीत आहे असे त्यांनी सांगितले. आभार प्रदर्शन व पानसुगारी होऊन ही सभा बरसात झाली.

ग्वान्हेर लाइट रेल्वे

वरील रेल्वेच्या ईजनास गेल्या वर्षी प्रत्येक मैलाच्या प्रवासास सरासरीने ३५.१८ पौंड कोळसा लागला; १९३८-३९ मध्ये तो ३८.३२ पौंड लागला होता. १९३९-४० मध्ये रेल्वेला एकूण उत्पन्न ८ लक्ष, १३ हजार रुपये झाले व खर्च ५ लक्ष, ७१ हजार रुपये झाला. निवड नफा २ लक्ष ४२ हजार रुपये उरला. रेल्वेत गुंतविलेल्या भांडवलाला २.४३% व्याज सुटले. १९३९-४० मध्ये ह्या रेल्वेवर एकहि अपघात झाला नाही.

ओरिसा प्रांतिक सहकारी लँड मॉर्गिज बँक, लि.

ह्या बँकेच्या व्यवहारास प्रारंभ होऊन २ वर्षे होतली. ओरिसा सरकारने बँकेच्या झोअर भांडवलपैकी निम्मं भांडवल घेतले आहे. बँकेच्या सध्या दोन शाखा आहेत-बनानापुर व कटक. बँक आपल्या सभासदांस ३०० रु. ते ५०० रुपयांपर्यंत कर्ज देते. व्याजाचा दर ७% असून परतफेड २० वर्षांत वार्षिक हप्त्यांनी करावयाची असते. जमिनीच्या किंमतीच्या ४०% रकम कर्जाक दिली जाते.

ओरिसामधील सहकारी चळवळ

	१९४०	१९३९
एकूण सोसायट्या :	१,५७९	१,५५१
अनियमित जबाबदारीच्या शेतकी पतपेढ्या	१,३१५	१,३२४
एकूण सभासद :	६०,०४४	६१,६२४
शेतकी पतपेढ्याचे सभासद :	३९,१६६	४१,१८३
एकूण सेल्वेंट भांडवल :	(रु.) ३९,४४,९१४	८६,११,३५२
(१९३८ साली ते ९०,२०,२८० रु. होते)		

सम्भसदांस दिलेली नवीन कर्जे :

(रु.) ९,३८,८८४	९,६०,०१२
वसुली :	(रु.) १०,३३,७३५
लँड मॉर्गिज बँकांतील वसुली :	(रु.) १५,१२६
व्यक्तिशः (शेतकी) सभासदांकडून येणे :	(रु.) १४,३१,७४४
(९३% थकलेले)	
व्यक्तिशः (बिगर शेतकी) स. येणे :	(रु.) १९,२८,६३०
(४२% थकलेले)	
लँड मॉर्गिज बँकेच्या सभासदांकडून येणे :	(रु.) २,६०,७५२
(९८% थकलेले)	

सर्व सोसायट्यांचे रिझर्व्ह : (रु.) १५,१४,९१७

१५,५०,५६६

सेंट्रल बँका :

१८

१८

लँड मॉर्गिज बँका :

५

५

बाकी वसूल होत नाही. नवीन ठेवी येत नाहीत. बँकांची परिस्थिती साळावलेली आहे. लँड मॉर्गिज बँका उपयुक्त कार्य करू शकत नाहीत. सभासद कमी होत आहेत. भांडवलही कमी होत आहे, अशी परिस्थिती ओरिसातील सहकारी चळवळीची झाली आहे.

आल्बर्ट गोल्ड मेडल

राष्ट्रीय स्वायत्तता व वैयक्तिक स्वातंत्र्य हांचा निर्भय पुरस्कार करण्याबद्दल अमेरिकेचे अध्यक्ष, मि. रूझवेल्ट, ह्यांस लंडन येथील रॉयल सोसायटी ऑफ आर्ट्सने सोसायटीचे आल्बर्ट सुवर्णपदक दिले आहे. महाराणी व्हिक्टोरिया, बादशहा सातवे एडवर्ड, बादशहा पंचम जॉर्ज, संघीयक टॉमस फ्रॅन्सिस, ऑस्ट्रिल राइट, जर्ज पॅन्थर, मार्कोनी, मॅडम क्युरी, इत्यादींस हे पदक आतां पर्यंत मिळालेले आहे.

एक्सचेंजचा मालाचे उठावास उपयोग कसा होतो :

न्यूयॉर्क येथील कॉटन एक्सचेंज अमेरिकन कपाशीच्या पिकाचा उठाव करण्याचे कामी किती महत्त्वाचे कार्य करीत आहे, ह्याची माहिती चित्रपटाचे सहायाने न्यूयॉर्क कॉटन एक्सचेंजचे अर्थशास्त्रज्ञ, मि. गारसाइड, ह्यांनी आपल्या एका भाषणांत नुकतीच सांगितली. ते म्हणाले:—“अमेरिकेतील ९०% कपाशीच्या पिकाचा उठाव केला जातो, त्या व्यवहारांत प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रीतीने वाययाच्या व्यवहाराचे सहाय्य ह्यावे लागते आणि त्यापैकी बहुतेक सर्व व्यवहार न्यूयॉर्क कॉटन एक्सचेंज-वरच होतो. अमेरिकेतील ८५% गिरण्या व इतर देशांतीलही बहु-संख्य गिरण्या कॉटन फ्यूचर मार्केटचाच अवलंब करतात. कपाशीच्या बाजारभावांत होणाऱ्या चढउताराचा दुष्परिणाम टाळण्याचे न्यूयॉर्क कॉटन एक्सचेंज हे महत्त्वाचे साधन आहे. ह्या एक्सचेंजवरील व्यवहारांचा उपयोग कपाशीची प्रत्यक्ष देवघेव करण्यांत होत नाही; त्यासाठी वेगळे बाजार आहेतच. किमती-मधील चढउतारामुळे होणारे नुकसान टाळण्यासाठी फ्यूचरचा व्यवहार करतात, त्यास “हेजिंग” असे म्हणतात व तो यशस्वी होण्यासाठी मार्केटमधील उलाढालींचे परिमाण जेवढे मोठे तितके चांगले असते. वाययाच्या खरेदीमुळे, वाययाच्या विक्रीने होणारे परिणाम नाहीसे होतात व तितक्या प्रमाणांत नुकसानीचा धोका टळतो. परंतु त्यांत तफावत पडली, तर त्या प्रमाणांत सट्ट्यांचे व्यवहार व्हावे लागतात. म्हणजे सट्ट्यांखेरीज हेजिंगचे व्यवहारांची पूर्तता होत नाही. कॉटन एक्सचेंजवरील हेजिंगच्या व्यवहारांमुळे उत्पादकांस चांगली किंमत तर मिळतेच, परंतु त्याबरोबर खरेदीदारांसच कपास किफायतशीर पडते, ह्याचें कारण पिकाच्या खरेदीविक्रीतील अंतर एक्सचेंजचे माध्यमांमुळे लहान होऊन व बाजारभावांतील आंदोलनांचा दुष्परिणाम टळून कमीत कमी सर्वांत पिकाचा उठाव कार्यक्षम रीतीने होतो.”

जर्मन अंकित देशांत अन्नाचा तुटवडा

युरोपातील बहुतेक देशांत, पुढील मोसमांतील पीक हाती येई-पर्थत युरोपाजोगा अन्नाचा साठा आहे, असे प्रसिद्ध झाले आहे. अर्थात प्रत्येकाच्या वाढ्यास येणारा पुरवडा नेहेमीच्या मानाने अत्यल्प आहे. जर्मनीत अन्नपुरवठ्याची ओरड नसली तरी जर्मनीने अंकित केलेल्या बल्गम, हॉलंड, फ्रान्स, इत्यादि देशांत तो फार कमी पडत आहे. गेल्या महायुद्धाचे वेळेचे मानाने सध्या जर्मन सैनिक व नागरिक ह्यांचे पोषण चांगले होते आहे. इटलीमधील परिस्थिति ह्यापेक्षा कमी समाधानकारक आहे.

हिंदी बकऱ्यांच्या कातड्यांचे अमेरिकन जोडे

हिंदी बकऱ्यांच्या कातड्यांच्या वार्षिक होणाऱ्या निर्मतीपैकी निम्मी निर्गत अमेरिकेकडे होते. ह्या कातड्यांपासून बूट बनविण्यांत येतात. ही कातडी मोठ्या आकाराची व समान प्रतीची असल्यास, त्यांची निर्गत अधिक किफायतशीर होईल. ह्या कातड्यांचा उपयोग बुटांच्या आंत लायनिंग घालण्याकडे व वरील भाग जोडण्याकडे होतो व त्या दृष्टीने “अम्युतरस” व “कलकत्ता” अशा दोन नांवांनी तीं अनुक्रमे ओळखली जातात. चीनमधूनही कातड्यांची निर्गत मोठ्या प्रमाणावर होत असे. ती चीन-जपान युद्धापासून थंडावली आहे. अमेरिकेंत बकऱ्यांची सुमारे ५ कोटी कातडी कमावली जातात; जगातील इतर सर्व देशांत मिळूनही एवढी कातडी कमावण्यांत येत नाहीत.

आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे.

नवीन वर्षाचे वर्ग सोमवार तास २३ जूनपासून सुरू झालेले. कोणत्याही विद्यार्थ्यांची प्रवेश-परीक्षा (मॅट्रिक्युलेशन) ससंकुत व इंधणी हे विषय घेऊन उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांस प्रवेश मिळेल. मुंबई सरकारच्या देशी वैद्यक बोर्डांने मान्य केल्या-प्रमाणे अभ्यासक्रम पांच वर्षांचा आहे.

प्रत्यक्ष शिक्षणाच्या सोयी

- (१) प्रयोग शाळा-पदार्थ विज्ञान, रसायन, इंद्रिय विज्ञान यांचे प्रत्यक्ष शिक्षणाकरिता.
- (२) शब्दच्छेदन शाळा व शरीर वस्तुसंग्रह—(म्युझियम) शास्त्र (अॅनाटमी) या विषयांचे प्रत्यक्ष शिक्षणाकरिता.
- (३) आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि.—ओषधी तयार करण्याचे प्रत्यक्ष शिक्षणाकरिता.
- (४) ताराचंद रामनाथ धर्माथे आयुर्वेदीय हॉस्पिटल, पुणे—रोगनिदान व चिकित्सा (काय व शल्य) यांचे प्रत्यक्ष शिक्षणाकरिता उत्तम शशकर्म मंदिर-संग्रहा विज्ञानशाळा (पॅथॉलॉजिकल लॅबोरेटरी) व “क्ष” शिक्षणासाठी यांनी सुरुसज्ज अशा ६५ राहत्या रोत्यांचे हॉस्पिटल व रोज अडीचरोबर बाहेरचे रोप्यांचा धर्माथे दवाखाना.
- (५) प्रवृत्तिगृह—मसृति तंत्राच्या शिक्षणाकरिता १२ सुतिक्यांची सोय असलेले स्वतंत्र सुतिकागृह.

फौ. अभ्यासक्रम, प्रवेश अर्ज वगैरे सविस्तर माहितीसाठी दंड आख्यांची लिफ्ट पाठवून माहितीपत्रक मागवार्ने. मर्यादित विद्यार्थ्यांसाठी वसतिगृहाची सोय केलेली आहे. प्रथम वर्षांत मर्यादित संख्या गुणानुसार वेगें असल्याने प्रवेशेच्छु विद्यार्थ्यांनी नमुन्यावर शक्य ती लवकर अर्ज करावेत.

पचा-आयुर्वेद महाविद्यालय } डा. चिं. लायू
२२ निहाल पेठ, पुणे २ } अधिपति

Sir Parashurambhau College, Poona 2.

The College opens on June 20, 1941. Students should secure their admission early by enrolling their names in the College office. The College Prospectus giving all necessary information and containing the required application forms (for the hostels—both for men and women) will be sent gratis on request.

Prospectus for the T. D. Course of the University of Bombay will also be supplied free on request.

R. D. KARMARKAR,
Principal.

संशोधन आणि औद्योगिक प्रगति

सरकार, साक्षर व कारखानदार ह्यांचे संशोधन व औद्योगिक उन्नति ह्यांबाबतच्या प्रयत्नांत सहकार्य झाल्याविना हिंदुस्थानाची आर्थिक प्रगति होणार नाही. ह्या प्रत्येकाच्या स्वतंत्र प्रयत्नांस मर्यादा आहेत. परंतु त्या तिघांचे सहकार्य प्रभावी झाल्यावांचून रहाणार नाही. आतांपर्यंत उद्योगधंद्यांच्या वाढीस आवश्यक असलेल्या औद्योगिक संरक्षणावर भर देण्यांत आला, परंतु उद्योगधंद्यांच्या अभिवृद्धीस जरूर असलेल्या संशोधनाकडे लक्ष पुरविण्यांत आलेले नाही. देशांतली औद्योगिक प्रगति ही थोडी संशोधनाच्या कार्याने मोजली जाते. ग्रेट ब्रिटन, अमेरिका, रशिया, इत्यादि देश औद्योगिक संशोधनावर प्रतिवर्षी फार मोठा खर्च करतात. कित्येक हिंदी विश्वविद्यालयांत संशोधन चालू आहे, परंतु त्याचा औद्योगिक उपयोग अद्याप कारसा होत नाही. संशोधन संस्थांचे परस्परत सहकार्य दिसत नाही; त्याचप्रमाणे त्या संस्था व कारखाने ह्यांचाहि निकट संबंध येत नाही. चालू युद्धास प्रारंभ झाल्यानंतर बोर्ड ऑफ सायंटिफिक अँड इंडस्ट्रियल रिसर्च व त्याच्या उपसमित्या स्थापन झालेल्या आहेत आणि इंडस्ट्रियल रिसर्च युटिलिझेशन कमिटीहि काम करू लागली आहे. परंतु संशोधनकार्याचा व्याप लक्षांत घेतां वार्षिक ६ ते ७ लाखांची अंदाजी फारच अल्प आहे. तथापि आहे. ह्या परिस्थितीतहि बोर्ड शक्य तेवढे उपयुक्त कार्य करीत आहे. शास्त्रीय प्रगति व औद्योगिक प्रगति ह्यांमधील अंतर आतां दूर होत चालले असून, शास्त्रीय संशोधनाकडे उद्योगधंद्यांचे नेतृत्व आले आहे.”

[इन्स्टिट्यूट ऑफ केमिस्ट्रीस (इंडिया) मध्ये श्री. जी. एल. भेहता ह्यांचे भाषण.]

चेक्सची देवघेव

३० मे रोजी संपलेल्या आठवड्यांत मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाऊसमध्ये १५ कोटी ८१ लक्ष रुपयांच्या ९०,९८८ चेक्सची देवघेव झाली.

तांदळाचा पुरवठा

मद्रास प्रांतांत, एक दोन ठिकाणें सोडलीं असतां, सर्वत्र तांदळाचा साठा पुरेसा आहे. ब्रह्मदेशांतून ६० हजार टन तांदूळ नुकताच आला व आणखी येत आहे.

FERGUSON COLLEGE, POONA

Opens on 20th June, 1941. Students should apply to the Principal in time for admission (both to the classes and to Hostel) on prescribed forms with the necessary fee. There is accommodation for 56 students in the Women's Hostel. Details will be found in the prospectus supplied free on request. Admissions will be granted on working days (12 noon to 3 p. m.)

The Vasanji Laxmidas Scholarship is available to a poor deserving Hindu (preferably a Bhatia).

G. S. MAHAJANI
Principal.

Deccan Institute of Commerce, Poona.

(Recognised by Government).

Opens for the 1941-42 Session on Monday the 16th June, 1941. Students coached up for the following Examinations :

1. Government Diploma in Commerce (G. D. C.)
2. D. Com. Diploma of the Indian Merchants' Chamber, Bombay, in Specialised Company Secretarial, Banking, Insurance, Accountancy and Business Organisation.
3. London Chamber of Commerce.
4. The Indian Institute of Bankers (for Bank employees only).
5. R. A. (1st Part) for Graduates only.
6. G. D. C. & A. (Government Diploma in Co-operation and Accountancy) for Graduates only.

Special arrangements in SHORTHAND & TYPEWRITING. Highly qualified and experienced staff. Admission upto 15th July. For particulars see personally or apply to :

592/3 Budhwar Peth, }
Opp. New English School, } SECRETARY.
Poona.

S. P. MANDALI'S

INSTITUTE OF COMMERCE, POONA 2

NEAR GOKHALE HALL

(Formerly known as School of Commerce)

Established : 1933

The first Institution in Poona recognised by the Government of Bombay to prepare students for the Government Diploma and Certificate examinations in Commerce. One year's ideal course in Banking, Accountancy, Commercial Correspondence, Commerce and Finance, Type-writing etc.

New Course of G. D. C. & A. (Government Diploma in Co-operation and Accountancy) to be started from the coming session; admission to this course is open to Graduates only.

New session to commence from 23rd June, 1941. Minimum qualification for admission to Diploma and Certificate Course—Matriculation.

For fees and other particulars apply to

SUPERINTENDENT.

Office hours : 8 a.m. to 11 a.m.

Enrolment from 1st June, 1941.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाऊ लोन (३९४५-५५)	१११-२
४% १९४३	१०४-५
३% बिनमुदत	९६-०
३% १९४०-५०	१०२-१२
३% (१९६३-६५)	९५-०
२% १९४८-५२	९७-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०७-८
४% व्हेस्टर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% व्हेस्टर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाव

(कंसातील पहिला आकडा मागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा म्युल झालेले मांडवल व कंसांनंतरचा आकडा वार्षिक डिफिंडंड दर्शविणो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४२-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०७-१२
कॅन्ट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४५-१४
इंपिरिअल बँक (५००) १२%	१५७६-४
बॉम्बे प्रॉ. कॉ. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व बँक (१००) ३%	१०४-८

बीज

बॉम्बे टून्वे ऑर्डि. (५०) ३३%	१३०-४
कराची (१००) ९%	२१५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१३-२
टाटा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५%	१५९०-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ४%	१६०७-०

रेल्वेज

गॉड-नारामती (१००) ४%	१०४-८
शाचोरा-जामनेर (१००) ३%	५८-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११%	८८१-४
तापी व्हॅली (५००) ८%	६४५-०

इतर

बेलापुर सुगर (५०) १० रु.	२०५-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) ३ रु.	४४-०
इंडिया स्टीम (१५) १ रु.	२०-२
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	४४-१४
कोरिप्लेट विमा (२००) १२५ रु.	४,२००-०
टाटा आयर्न ए. प्रे. (१५०) ६%	२१२-८
टाटा आयर्न ए. प्रे. (१००) १८ रु. १० आ.	१५०-१२
टाटा आयर्न ऑर्डि. (७५) १५ रु.	३६८-०
टाटा आयर्न डिफर (३०) ७५ रु. ११ आ. ३ वे	१८९७-८
क्योसिप्लेट सिमेंट (१००) ५ रु.	१३९-०

सोने-चांदी

सोने (मिंट) म्येक' तोळ्यास	४२-४-३
चांदी म्येक १०० तोळ्यास	६२-८-६

रक्तवर्धक

अत्यंत शक्तिवर्धक

॥ रक्तवर्धक ॥

आयुर्वेद रसशाळा
पुणे लि. पुणे ४.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, सरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.
१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

दयवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंद्वे शिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.
मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष
परालकर टेलर्स अँड कोटिंग्जी, ६७९ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स
तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचें सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्काँट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास बरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केलें आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळें सद्दर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच तें सहेतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनीं विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणें समाविष्ट केलीं असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेलें आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता:—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ चेंक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणें २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणें २.

हें पत्र पुणें, पेठ मांबुडां प. नं. ९१५११ आर्यमूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनीं छापिलें व रा. श्रीपाद बामन काळे, या. ९, यांनीं ‘दुर्गाधवास,’ मांबुडां, प. नं. ९२४११३, पुणें शहर, येथें प्रसिद्ध केलें.